

DARŽELIO AUKLĖTOJŲ POŽIŪRIS Į ŠVIETIMO PAGALBĄ 3–6 METŲ SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMŲ VAIKAMS

Auksė Grudžinskytė
Klaipėdos universitetas

Įvadas

Socialiniai ekonominiai pokyčiai paveikė daugelį visuomenės gyvenimo sričių, kartu keisdami žmogų ir jo aplinką. Be abejonės, ne tik globalizacijos, bet ir dėl jos ypatingo santykio su transformaciniais procesais, vykstančiais Lietuvoje, atsirado specifiniai socialinių įtampų laukai, socialinė atskirtis, formuojasi užribio sluoksnis. Pastaruoju metu Lietuvoje dėl prastų materialinio ir socialinio gyvenimo sąlygų smunka dalies šeimų gerovė, prastėja emocijinis vaikų saugumas. Vis daugiau jų tampa socialinių blogybių aukomis. Akivaizdūs vaikų priežiūros, ugdymo bei elgesio kontrolės trūkumai. Tai ypač būdinga šeimoms, kurios gyvena žemiau skurdo ribos (*Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija*, 2000). Be to, Lietuvoje didėja socialinės rizikos šeimų skaičius, atsiranda vaikų ugdymu problemų. Anot G. Kondrotaitės (2006), tokie vaikai dažnai padaro nemažai nusikaltimų, yra amoralaus elgesio, neatitinkantys visuomenės normų ir lūkesčių. Daugėjant vaikų su įvairios prigimties problemomis, ypač aktuali tampa švietimo pagalbos teikimas vaikams iš socialinės rizikos šeimų. Tai patvirtino Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos užsakytu atliktas tyrimas „*Ikimokyklinio ugdymo pasirinkimo galimybės Lietuvoje*“ (2004). Švietimo pagalba gerintų vaikų priežiūros ir ugdymo kokybę ikimokyklinėje ugdymo institucijoje.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas yra sudedamoji švietimo dalis. Švietimo pagalbos problemos Lietuvos mokslininkų išsamiau pradėtos analizuoti atkūrus Nepriklausomybę. *Socialiai apleistų „rizikos“ grupei priskiriamų vaikų socializacijos problemas* Lietuvoje nagrinėjo G. Kvietkienė (2000, 2001, 2003, 2005), O. Merfeldaitė (2001), A. Juodaitytė (1996, 2002), L. Rupšienė (2001), I. Leliūgienė (1997), D. Gailienė, L. Bulotaitė, N. Sturlienė, (1996). *Socialinės rizikos šeimos problemomis domėjosi* G. Kondrotienė, (2006), J. Guščinskienė, (2006), I. Jonutyte, (2005), I. Leliūgienė, (2003), I. Motore, K. Vandiverė, L. Trends, P. Erhle, (2000). *Šeimos ir ugdymo įstaigos sąveikos, visuomenės informuotumo švietimo klausimus aptarė* Braslauskienė, R., Vaitkienė, I. (2004), Jonutyte, I., Budreikaitė, A. (2004), Litvinienė, J. (2002), Kontautienė, R. (2000). *Švietimo pagalbos sampratos ypatumus* reglamentuoja Lietuvos Respublikos įstatymai: *Lietuvos Respub-*

likos Vyriausybės nutarimas „Dėl ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007–2012 metų programos patvirtinimo“ (2007), *Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas* (2003). Pilnesnį problemos vaizdą padėjo susidaryti užsienio šalių mokslininkai K. A. Motore, (1998), K. A. Moore, M. J. Zaslow, M. J. Coiro, S. M. Miller, E. B. Magenheimer, (1995), N. Garmezys, (1993), kurie savo šalyse analizuoja pagalbos aspektus socialinės rizikos šeimų vaikams ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje.

Minėtų ir kitų tyrimų apžvalga padėjo suprasti, kad menkai nagrinėti 3–6 metų socialinės rizikos šeimų vaikų švietimo pagalbos aspektai ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje. Galima teigti, jog nėra tinkamos švietimo pagalbos dermės, užtikrinančios kokybiško ikimokyklinio ugdymo prieinamumą, kompleksiskai teikiant vaikui ir jo šeimai švietimo, socialines, sveikatos priežiūros paslaugas, socialinę paramą ir švietimo pagalbą, sudarančias sąlygas kuo anksčiau identifikuoti problemas ir užtikrinti pagalbą 3–6 metų socialinės rizikos šeimų vaikams. Be to, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad mažai domėtasi ikimokyklinio amžiaus vaiku ir ypač švietimo pagalbos galimybėmis, padedant 3–6 metų socialinės rizikos šeimų vaikams tapti pilnaverčiais visuomenės nariais. Todėl kyla klausimas, kokios yra švietimo pagalbos sprendimo galimybės 3–6 metų socialinės rizikos šeimų vaikams ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje. Taigi ši problema reikalauja išsamesnio tyrimo.

Tyrimo objektas. Švietimo pagalba 3–6 metų socialinės rizikos šeimų vaikams.

Tyrimo tikslas. Atskleisti švietimo pagalbos 3–6 metų socialinės rizikos šeimų vaikams galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą švietimo pagalbos sampratos tema.
2. Išsiaiškinti darželio auklėtojų požiūrį į švietimo pagalbą 3–6 metų socialinės rizikos šeimų vaikams.

Metodai:

- *Mokslinės literatūros analizė* švietimo pagalbos sampratai atskleisti.
- *Apklausa raštu* darželio auklėtojų požiūriui į švietimo pagalbą 3–6 metų socialinės rizikos šeimų vaikams išsiaiškinti.
- *Dokumentų (content) analizė* švietimo pagalbos

ir socialinės rizikos šeimų sąvokas reglamentuojantiems dokumentams apžvelgti.

- *Statistinė duomenų analizė* apklausos raštu duomenimis analizuoti ir interpretuoti.

Švietimo pagalbos samprata

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2003) pabrėžiama, kad ikimokyklinis ugdymas turi puoselėti visas vaiko galias (intelektines, emocines, fizines), lemiančias asmenybės brandą ir socializacijos sėkmę, skatinti vaiko savarankiškumą, kūrybiškumą, atskleisti ir ugdyti įvairius gebėjimus, puoselėti individualybę, užtikrinti ikimokyklinio ir pradinio ugdymo tęstinumą. Šiame įstatyme reglamentuojama, jog ikimokyklinis ugdymas teikiamas vaikui nuo 1 iki 5 (6) metų. Taigi, ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas yra sudedamoji švietimo dalis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo

plėtros 2007–2012 metų programos patvirtinimo“ (2007) teigiama, jog būtina plėtoti švietimo pagalbos teikimo galimybes ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir jų šeimoms bei diegti naujus švietimo pagalbos teikimo modelius ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams.

Pagalba – tai specialistų vykdoma veikla, leidžianti didinti vaiko ugdymo(si) kokybę. Pagalbos teikimo tikslas – padėti tėvams (globėjams) veiksmingai ugdyti ikimokyklinio amžiaus vaiką (*Dėl švietimo pagalbos ikimokyklinio amžiaus vaiką namuose auginančiai šeimai teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo*, 2004).

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (2003) traktuojama, jog švietimo pagalba – tai specialistų, teikiama pagalba mokiniams, jų tėvams (globėjams, rūpintojams), mokytojams ir švietimo teikėjams, leidžianti padidinti švietimo veiksmingumą. Švietimo pagalbos kryptys pateiktos 1 pav.

1 pav. Švietimo pagalbos kryptys

Kiekviena, švietimo pagalbos kryptis susijusi su specialiomis funkcijomis:

- *Informacinė pagalba* – padėti ugdymo institucijai ir kitam švietimo teikėjui gauti informaciją apie švietimą, jo kokybę ir pan.
- *Psichologinė pagalba* – padėti vaikui atgauti dvasinę darną, gebėjimą gyventi ir mokytis.
- *Socialinė pedagoginė pagalba* – padėti vaikui įgyvendinti jo teisę į ugdymą, užtikrinti jo saugumą ugdymo institucijoje.
- *Specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba* – didinti specialiųjų poreikių asmens ugdymosi veiksmingumą.
- *Sveikatos priežiūra* – padėti vaikui saugoti ir stiprinti sveikatą (*Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas*, 2003).

Lietuvos Respublikos dokumentuose – (*Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas*, (2003), *Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įsta-*

tymas (1996) – traktuojama, jog pagalba turi būti teikiama vaikui, gyvenančiam bet kokiomis sąlygomis, kad jis taptų visapusiška asmenybė. *Pagalba* – tai socialinių pedagogų, psichologų, vaikų teisių tarnybų specialistų veikla, susijusi su vaikų socialinių bei pedagoginių poreikių tenkinimu, leidžianti padidinti švietimo veiksmingumą. Švietimo pagalbos poreikį visuomenė pirmiausia suvokia kaip būtinybę spręsti tam tikras visuotinai suvoktas ir pripažintas problemas: nusikalstamumo didėjimą, emocinio, fizinio ir seksualinio smurto prieš vaikus naudojimą ir pan. Galima daryti prielaidą, jog, teikiant švietimo pagalbą 3–6 metų vaikams iš socialinių rizikos šeimų ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje, būtina užtikrinti kokybišką įvairių specialistų darbą, kuriam reikalinga įvairių sričių informacija, žinios, gebėjimai. Viena iš svarbiausių švietimo pagalbos teikimo sąlygų koordinuoti pavienių specialistų veiklą, optimaliau nustatyti švietimo pagalbos poreikius, plėtoti tarpinstitucinį ir tarpžinybinį bendradarbiavimą.

Švietimo pagalbos 3–6 metų socialinės rizikos šeimų vaikams tyrimo rezultatai

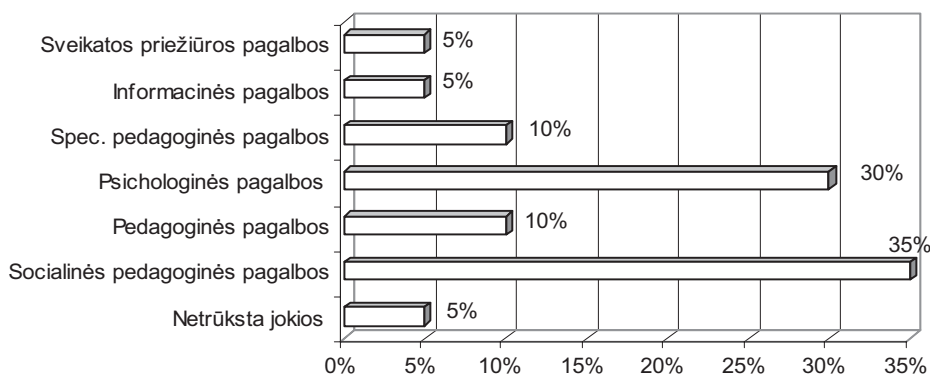
Tyrimas buvo atliekamas 2009 m. sausio–vasario mėnesiais. Tyrime dalyvavo 50 ikimokyklinių ugdymo įstaigų pedagogų, dirbančių Šiaulių rajono Kuršėnų miesto, Klaipėdos miesto ikimokyklinėse ugdymo įstaigose. Tyrime dalyvavo tie ikimokyklinės ugdymo įstaigos auklėtojai, kurių praktikoje buvo / yra vaikų iš socialinės rizikos šeimų. Tyrimu siekta nustatyti darželio auklėtojų požiūrį į švietimo pagalbos veiksmingumą, pagrindinius jos trūkumus ir problemas jų ugdymo institucijoje.

Tyrimo rezultatai parodė svarbiausias problemas:

- Menkas tėvų (globėjų) domėjimasis savo vaiku (35%).
- Darbas su rizikos grupės vaikais (iš asocialių, socialinės rizikos šeimų ir pan.) (30%).
- Socialinės pedagoginės, pedagoginės, psichologinės pagalbos trūkumas (25%).
- Kita: materialios problemos, priemonių trūkumas ir pan. (10%).

Tyrimo rezultatai rodo, jog darželio auklėtojai susiduria su kompetencijos, tėvų bendradarbiavimo, sprendžiant vaikų problemas, stoka bei darbo su skirtingais vaikais sunkumais.

Domėtasi, kaip pedagogai vertina švietimo pagalbą ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje (2 pav.)

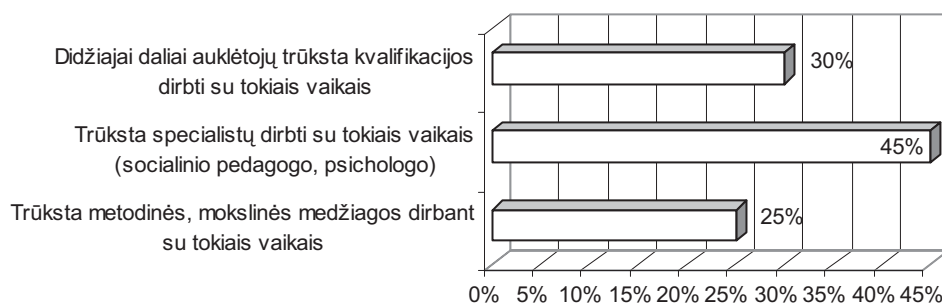

2 pav. Respondentų nuomonė apie švietimo pagalbos trūkumą jų ugdymo institucijoje

Taigi, ikimokyklinių ugdymo įstaigų auklėtojų nuomone, vaikams labiausiai trūksta psichologinės ir socialinės pedagoginės pagalbos. Kiek mažesnis informacinės ir sveikatos priežiūros pagalbos stygius. Tiesa, keli respondentai nurodė, jog informacinė pagalba padaro prieinamesnėmis kitas pagalbos rūšis. Galima daryti prielaidą, jog visos pagalbos rūšys iki-

mokyklinėje ugdymo įstaigoje yra tarpusavyje susijusios ir reikalingos, kad būtų užtikrintas kokybiškas vaikų ugdymas ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje.

Analizuota, su kokiais sunkumais susiduria ikimokyklinės įstaigos auklėtojai, dirbantys su socialinės rizikos šeimų vaikais (3 pav.).

3 pav. Darželio auklėtojams kylantys sunkumai, dirbant su socialinės rizikos šeimų vaikais

Kaip matyti iš 3 pav. duomenų, dauguma respondentų pažymėjo, jog ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje trūksta kvalifikuotų specialistų, t. y. socialinių pedagogų, psichologų. Respondentai aiškiai įvardijo, jog fiksuojamas specialistų trūkumas, be to, rei-

kėtų steigti socialinio pedagogo, psichologo etatus ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje: „Nėra psichologo, socialinio pedagogo ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje, o vaikų, turinčių psichologinių, pedagoginių problemų, labai daug; Trūksta patarimų, mokslinės

literatūros, metodinių priemonių darbui su tokiais vaikais, nes ikimokyklinė ugdymo įstaiga yra pirmoji švietimo įstaiga, tad norisi suteikti visišką pagalbą ikimokyklinio amžiaus vaikams; Trūksta kompetencijos dirbti su socialinės rizikos šeimų vaikais ir pačiomis šeimomis; Trūksta seminarų, konferencijų šia aktualia problema, nes pastaruoju metu vis daugiau ateina vaikų iš socialinės rizikos šeimų į ikimokyklines ugdymo įstaigas ir pan.

Paprašius pateikti pasiūlymų, kaip efektyvinti švietimo pagalbą ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje, 55% respondentų teigė, kad efektyviausia sprendimo galimybė būtų komandinis darbas, t. y. pagalbos modeliavimas, jungiant ikimokyklinių ugdymo įstaigų bendruomenę, auklėtojo konsultacijas, bendradarbiaujant su VTAT atstovais ir krizių centrais, bei socialinio pedagogo ir psichologo etatų steigimas šiose institucijose.

Išvados

1. Švietimo pagalba – tai specialistų teikiama pagalba ugdytiniams, ugdytojams, kuri užtikrina vaikų ugdymą ir priežiūrą ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje. Skiriamos šios švietimo pagalbos rūšys: informacinė, socialinė pedagoginė, psichologinė, specialioji pedagoginė ir sveikatos priežiūros.
2. Tyrimo rezultatai parodė, kad darželio auklėtojai, dirbantys su 3–6 metų socialinės rizikos šeimų vaikais, stokoja kompetencijų bei metodinės ir mokslinės literatūros. Jie siūlo įsteigti socialinio pedagogo ir psichologo etatą ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje, nes dirbant kartu galima optimaliau nustatyti švietimo pagalbos poreikius, išplėsti tarpinstitucinį ir tarpžinybinį bendradarbiavimą.

Literatūra

1. Brazienė R., Guščinskienė J., 2004, Socialinės atskirties modeliai Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*. Nr. 4. P. 50–56.
2. Garnezy N., 1993, Children in Poverty: Resiliency despite Risk. *Psychiatry*. Nr. 56. P. 127–136.
3. Ikimokyklinio ugdymo pasirinkimo galimybės Lietuvoje (2004) [Žiūrėta 2009 02 22]. Prieiga internetu <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/ikimokyklinio_ugdymo_2004.doc>.
4. Kondrotaitė G., 2006, Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: atvejo studija. *Filosofija. Sociologija*. Nr. 4. P. 55–60.
5. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2003. [Žiūrėta 2009 01 22]. Prieiga internetu <<http://www.smm.lt>>.
6. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996) [Žiūrėta 2009 01 15] Prieiga internetu <<http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=17902>>.
7. Moore K. A., Zaslow M. J., Coiro M. J., Miller S. M., Magenheim E. B., 1995, *The JOBS Evaluation: How Well Are They Faring? AFDC Families with Preschool-Aged Children in Atlanta at the Outset of the JOBS Evaluation*. Washington, D. C.: U. S. Department of Health and Human Services and U. S. Department of Education.
8. Motore K. A., 1998, *How do state policy makers think about family process and child development in low-income families?* Washington, D. C.: Child Trends.
9. Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija (2000). [Žiūrėta 2009 02 22]. Prieiga internetu http://www.lygus.lt/ITC/files_naujienos/Moterys%20ir%20skurdas.doc.
10. Švietimo gairės: Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003–2012 metams: projektas, 2002. Vilnius: Dialogas.
11. Vaiko gerovės politika, 2003. [Žiūrėta 2009 01 15] Prieiga internetu <<http://www.nplc.lt/aukos/informacija/t-aktai/kiti/vaiko-teisiu-aps-konc-projektas-2003.pdf>>.

EDUCATIONAL ASSISTANCE FOR THE 3–6 YEAR OLD CHILDREN FROM FAMILIES AT SOCIAL RISK

Auksė Grudžinskytė

Summary

The aspects of educational assistance for the 3–6 years old children from the families at social risk are analyzed in the article. The conception of educational assistance and the peculiarities of the socialization of the 3–6 year old children from families at social risk are highlighted. The results of the analysis have shown that the problem of the educational assistance is relevant in preschool educational institution. The most effective option to solve the problem with educational assistance in the preschool educational institution is the teamwork-like modeling of assistance with the help of the community of preschool educational institutions, consultations of group's mentor in cooperation with the representatives of the Board of the Protection of Children's Rights, the crisis centers. The analysis of empirical research showed that there is a need of educator's-psychologist's position in the preschool educational institution.

Keywords: educational assistance, social risk family, 3–6 year old child.

DARŽELIO AUKLĖTOJŲ POŽIŪRIS Į ŠVIETIMO PAGALBĄ 3–6 METŲ SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMŲ VAIKAMS

Auksė Grudžinskytė

Santrauka

Straipsnyje apžvelgiamas darželio auklėtojų požiūris į švietimo pagalbą 3–6 metų socialinės rizikos šeimų vaikams. Išryškinama švietimo pagalbos samprata bei rūšys. Apžvelgiami empirinio tyrimo rezultatai, kuriais remiantis atskleidžiamas darželio auklėtojų požiūris į švietimo pagalbą 3–6 metų socialinės rizikos šeimų vaikams, jiems kylančias problemas. Tyrimo rezultatai parodė, jog švietimo pagalbos problema yra aktuali ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje. Išskiriamas psichologinės ir socialinės pedagoginės pagalbos trūkumas šiose institucijose.

Prasminiai žodžiai: švietimo pagalba, socialinės rizikos šeima, 3–6 metų vaikas.

Įteikta 2009-03-02